

legende uit haar voegen te tillen dat Van Meteren heel wat heeft toegegeven aan officieel ingrijpen in zijn geschiedverhaal. Integendeel hij trachtte aan die greep te ontkomen; veranderingen, uitbreidingen, die hij onvermoeibaar en steeds maar weer aanbracht, waren gebaseerd op eigen bevindingen en overtuiging, en op zijn streven 'niet partiael' te zijn. De bescheiden man diende zich zelf een dienende rol toe: de beschrijving der dramatische gebeurtenissen in de Nederlanden was niet het werk van één mens. Een 'perfecte' historie vereiste 'stof, oordeel ende conste'.

'Stof' heeft Van Meteren als eerste geleverd en zoveel, dat zijn boek voor de lateren nog steeds bron is. 'Conste' wordt door Van Meteren verlangd in overeenstemming met het toenmalige besef, dat een geschiedschrijver een artistiek-literair product moest leveren. Daarvoor was een Latinist nodig, of - later! - een P. C. Hoof.

En wat te zeggen van 'oordeel'? Heeft Van Meteren dit element verwerkt in zijn boek? Het is net alsof Brummel zich zelf hier tegenspreekt: enerzijds (121) acht hij Van Meterens streven naar onpartijdigheid zo ver te gaan, 'dat eigen identiteit in zijn verhaal vrijwel geen rol speelde'; anderzijds zet hij ons een vent voor, die oprecht is, geestdriftig, tolerant, afkerig van dogma's, een irenicus, een man vol distantie ten aanzien van en betrokkenheid bij zijn onderwerp.

Zou het niet kunnen zijn, dat de identiteit van Van Meteren in de geestelijk ingewikkeld gestructureerde wereld der emigranten te Londen zo moeilijk te attraperen is? Hij neemt afstand van de rooms-katholieken, van 'die van de Ghereformeerde Religie', van de 'Hollandsche' gereformeerden, van de 'Politijcken'. Brummel overweegt nog, of hij geestelijk onder te brengen is bij de aanhangers van het 'Huis der Liefde'. Dat verdient overweging, want Verduyn - Brummel verwijst daar overigens niet naar - had Van Meteren in dat verband voorgesteld als een onnozele hals die niet eens in de gaten had, dat zijn vertrouwensman Ortelius in dat 'huis' behoorde. Brummel meent (128), dat het onmogelijk is na te gaan, of Van Meteren tot de aanhangers van deze secte behoorde. Maar heeft deze niet duidelijk in zijn voorrede tot de editie van 1599 er op gewezen, dat God 'niet te vergeefs zijn gheboden gheeft, maer dat hy wil inde werelt met ziel ende lichame, beyde ghedient ende gheeert wesen'? Is dat geen afstand nemen van hen voor wie vormen van eredienst geen betekenis hadden? Mogelijk is er toch nog ruimte voor een onderzoek naar opsporing en voor geleiding der identiteit van Van Meteren op grond van diens boek.

Maar niemand zal zo treffend de betekenis van Van Meteren raken als Brummel dat gedaan heeft in zijn ritmische trits: 'Wat voor de godsdienst de Statenbijbel, voor de letteren Cats was, bleef een eeuw lang Van Meteren voor onze geschiedenis' (171); de lezer zal begrijpen, dat Brummel hiermee niet een anti-climax van niveau bedoelt; over het idee, dat Cats niet meer zou geven dan platvoerse allemanswijsheid is men wel heen.

E. H. Waterbolk

Th. J. Meijer, ed., *Album Promotorum Academiae Franekerensis (1591-1811)* (Fries Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden; Franeker: T. Wever [1972] 159blz., f30.-).

Het Franeker *Album Promotorum* stelt mij voor een raadsel: hoe heeft de auteur van een boeiende dissertatie over Perizonius de verantwoordelijkheid voor dit haastwerk op zich kunnen nemen? Praktisch alles wat in dit boek mis kon gaan is ook werkelijk mis gegaan. Naast een hele reeks omissies telt het *Album* namelijk honderden meer en minder ernstige fouten: de transcripties van namen, van titels van dissertaties en van in de noten geciteer-

de aantekeningen uit het Diarium van de academische senaat zijn vaak allesbehalve feilloos; een serie asterisken is volstrekt willekeurig door het boek gestrooid - ze hebben geen enkele betekenis; toen ik in totaal 443 promoties controleerde bleek de datering tientallen keren ondeugdelijk.

Het was mij uiteraard niet mogelijk alle gepresenteerde informatie na te trekken, maar de resultaten van een uitvoerige steekproef zijn veelzeggend genoeg. Ik heb de opgaven over de jaren 1606-1626 (87 promoties) en de periode december 1657-maart 1679 (356 promoties) op hun juistheid getoetst. Deze 42 jaar omvatten één vijfde van de periode van 210 jaar die het *Album* bestrijkt; het aantal gecontroleerde promoties (443) is ongeveer 21,3% van het totaal: Meijer zegt de namen van 2072 gepromoveerden te hebben achterhaald '(waarvan 59 theologen, 1345 juristen, 438 medici, 98 litteratoren en filosofen alsmede 132 landmeters en ingenieurs)' (7). Wat de keuze van de periode 1606-1626 betreft: vóór 1606 hebben de Franeker hoogleraren geen aantekening van promoties gehouden: daarom ben ik bij dat jaar begonnen. Het tijdvak december 1657-maart 1679 heb ik gecontroleerd omdat dit de eerste periode is gedurende welke de geleerde die mijn bijzondere belangstelling heeft, Ulrik Huber, aan de Franeker Academie verbonden is geweest. Bij de op pagina 55 vermelde promotie van 9 april 1679 trad niet, zoals door de samensteller wordt vermeld, Huber op als promotor, maar Schelkens. Om me nu maar tot de omissies te beperken: in meer dan 150 gevallen bleek de naam van de promotor in het *Album Promotorum* te ontbreken, ofschoon die in het academisch archief gemakkelijk te vinden is. Ik vond een kleine veertig niet door Meijer vermelde titels van *pro gradu* verdedigde disputaties. Vier promoties zijn niet in het *Album* geregistreerd, daarentegen moeten er tenminste drie worden geschrapt. In twaalf gevallen heeft de bewerker vergeten te vermelden dat de promotie 'remissa disputatione'(of sine disputatione') is geschied, enkele keren verzuimde hij aan te tekenen - in andere gevallen deed hij dat wel - dat de promotor optrad 'in plaats van' of 'wegens afwezigheid van' een collega; een enkele keer heeft de bewerker iemand tot een verkeerde graad gepromoveerd en dan laat ik nog buiten beschouwing dat er vreemd wordt omgesprongen met de in de vierde faculteit verleende titels: Meijer gelooft toch zelf niet dat de afkorting L.A.M, 'linguarum artiumque magister' zou betekenen? Maar over de fouten zou ik het verder niet hebben.

Bij de bovenstaande opgaven heb ik niet steeds de precieze uitkomsten van mijn tellingen opgegeven. Dat leek daarom al niet nodig, omdat ik me bij het tellen misschien wel eens heb vergist. Bovendien zal ik wel eens een oneffenheid over het hoofd hebben gezien, en tenslotte - en dit is verreweg het belangrijkste - heb ik niet alle daarvoor in aanmerking komende materiaal geraadpleegd. De hoogleraren van de Franeker Academie hebben zelf niet een lijst van promoties bijgehouden. Ook is er geen verzameling van *pro gradu* verdedigde disputaties aangelegd. Meijer heeft daardoor gebruik moeten maken van:

- a) Het *Album Academiae Franekerensis*, het zogenaamde *Album Inscriptionum* of *Rectorsalbum*, waarin niet alleen nieuw aankomende studenten werden ingeschreven maar ook promoties zijn aangetekend: dit *Rectorsalbum* berust niet, zoals Meijer (7) vermeldt, in de Provinciale Bibliotheek van Friesland te Leeuwarden maar in het eveneens in de Friese hoofdstad gevestigde Rijksarchief in Friesland. De Provinciale Bibliotheek bezit wel microkaarten van deel I van het *Rectorsalbum*.
- b) Het *Diarium* van de senaat waarin volgens Meijer sedert 1643 aantekening van promoties werd gehouden.
- c) Het door prof. dr. S. van der Woude (bibliothecaris van de universiteitsbibliotheek te Amsterdam) aangelegde kaartsysteem van disputaties.
- d) Gegevens die hij toevallig tegenkwam. Zie bijvoorbeeld de promotie van Anthonius Kann (5-12-1639).

RECENSIES

Bij het controleren van de jaren 1606-1626 heb ik alleen gebruik gemaakt van het Rectorsalbum; voor de periode december 1657-maart 1679 gebruikte ik hoofdzakelijk het Diarium: slechts voor de periode december 1657 - mei 1660 is ook het Rectorsalbum vergeleken. Daardoor ben ik tot de overtuiging gekomen dat de boven genoemde cijfers hoger, misschien zelfs veel hoger zouden uitvallen, als ik ook voor de rest van deze periode het Rectorsalbum er bij had gehaald.

Het materiaal waaruit het *Album Promotorum* is samengesteld, is op een arbitraire en inconsequente manier bewerkt, zo ongeveer volgens de principes die in de vorige eeuw bij het uitgeven van teksten werden gehanteerd. Hoe komt dat? Heeft Meijer hulp van studenten gehad en hun aandeel in het project niet gecontroleerd? Zo zou men het vrij grote aantal fouten in de Latijnse transcripties misschien kunnen verklaren. Of is het boek niet op eigen nasporingen gebaseerd maar op aantekeningen van onderzoekers die in het verleden reeds een lijst van Franeker promoties hebben willen aanleggen? Hoe dit ook zij, het *Album* is door zijn geringe betrouwbaarheid helaas niet goed bruikbaar. Het Fries Genootschap zou er mijns inziens het best aan doen het uit de handel te nemen. Het zou er ook voor dienen te zorgen dat we een betere versie ter beschikking krijgen. Die zou dan naar mijn mening heel anders moeten worden opgezet dan het onderhavige werk.

T. J. Veen

B. L. Meulenbroek, ed., *Briefwisseling van Hugo Grotius, IX, 1638* (Rijks Geschiedkundige Publicatiën, Grote Serie, nr. XLII; 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1973, 879 blz., f98,80).

In 1973 verscheen het negende deel van de Grotiuscorrespondentie, het zevende deel dat sinds 1961 door dr. B. L. Meulenbroek en zijn medewerkers van het Grotius Instituut is uitgegeven. Dit negende deel bevat brieven geschreven door en gericht aan Grotius uit het jaar 1638: 506 brieven, waarvan er 214 nooit eerder in druk zijn verschenen. Daarbij een twaalfstal bijlagen - bijlagen bij brieven, brieven niet door Grotius geschreven of aan hem gericht, documenten - die voor een belangrijk gedeelte eveneens nooit eerder zijn gepubliceerd. Een en ander kort en krachtig ingeleid en toegankelijk gemaakt voor raadpleging door de vier gebruikelijke registers. Wat gold voor het voorafgaande deel geldt in nog sterker mate voor dit deel: het aantal brieven van zuiver diplomatieke aard is aanzienlijk groter dan de hoeveelheid brieven van bijvoorbeeld persoonlijke of wetenschappelijke aard. Enkele getallen kunnen dit duidelijk illustreren. Tegenover 258 brieven geschreven aan en door diplomaten, politici en vorstelijke personen, staat Grotius' briefwisseling met geleerden en vrienden, die slechts 76 brieven omvat. De correspondentie met familieleden telt 172 brieven, waarbij dan wel moet worden opgemerkt, dat de briefwisseling met Nicolaes van Reigersberch en, in mindere mate, die met Willem de Groot, respectievelijk 80 en 58 brieven, voor een groot gedeelte handelen over politieke en diplomatieke onderwerpen.

De eerste brief van dit deel is een concept opdracht aan koningin Christina van Zweden van Grotius' *Annales et historiae de rebus Belgicis*. De uitgever dateert deze concept opdracht eind 1637, begin 1638. Het werk verscheen echter pas voor het eerst in druk in 1657. De auteur, aldus een brief van hem aan Nicolaes van Reigersberch, kwam in 1638 tot de conclusie, dat het toch beter was het werk uit te breiden en nog eens om te werken. Bovendien schreef hij: 'Ik zie ook wel, dat de dank, die ik daar mede behalen zoude, niet groot zoude zyn, endatmyn arbeid tot de verbreiding van de eer van Zweden beter zal worden